

8. Гриненко Г. В. Сакральные тексты и сакральная коммуникация. Логико-семиотический анализ вербальной магии [Электронный ресурс] / Г. В. Гриненко. - М. : Изд. дом НОВЫЙ ВЕК, 2000. - 436 с. - Режим доступа : <http://vshk2.narod.ru/disser.html>.

9. Гуссерль Э. Метод прояснения / Э. Гуссерль // Современная философия науки: знание, рациональность, ценности в трудах мыслителей Запада. - [2-е изд., перераб. и доп.]. - М. : Издательская Корпорация "Логос", 1996. - С. 365-375.

V. Voloshyn

NOTIONS AND THEIR REFERENTS: CONTEXT OF RELIGIOUS STUDY

The article is devoted to the conceptual points and solutions' clarification of a number of heuristic problems of modern theories of references. A thesis is suggested that denotation is just one of the aspects of theory of references. Reference in its broad meaning includes semantic, emotional, sacral meanings. On the basis of E. Husserl's approach and the gradation of notions according to the principle of a referent's transparency a version of notional-categorical apparatus of religious study is suggested.

Key words: notion, referent, denotation, real world, possible world.

© В. Волошин

Надійшла до редакції 21.02.2012

УДК 167.7: 17.025

ЕКОЛОГІЧНА ДЕОНТОЛОГІЯ В ІНТЕР'ЄРІ ПОСТМОДЕРНУ

АНДРІЙ МАТВІЙЧУК,

кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри теорії, історії держави і права та філософії Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янука, м. Рівне

У статті обґрунтовується філософсько-методична доцільність нової наукової дисципліни - екологічної деонтології. Автор використовує як методологічну лінзу ідеї та принципи постмодерністської філософії.

Ключові слова: постмодернізм, екологічна деонтологія, глобальні проблеми, трансформація свідомості.

Постановка проблеми. Двадцятирічна практика здійснення завдань Порядку денного на XXI століття (Agenda 21), що був ухвалений на Міжнародній конференції з навколишнього середовища та розвитку в Ріо-де-Жанейро (Саміт Землі, 1992), показує, що ключове значення у виробленні та здійсненні стратегії сталого розвитку мають цінності та принципи, які визначають світоглядні та ідеологічні рамки розбудови суспільства та держави, задають напрями індивідуального розвитку людини. Утім, на практиці формування нового (зокрема, екологічного) світогляду сучасної людини попри кілька десятиліть інтенсивного обговорення вони й досі залишаються актуальними завданнями.

На наше переконання, реальне вирішення екологічних проблем актуалізує залучення деонтологічного підходу до гармонізації відносин "Людина - Природа", адже деонтологія не лише чітко визначає систему вимог до поведінки людини в певній сфері життєдіяльності, але й виявляє специфіку їх реалізації. Між тим, глибоке осмислення наукових перспектив запропонованої нами екологічної деонтології неможливе без її аналізу крізь призму основних сучасних філософських трендів та концепцій.

Такий аналіз, очевидно, є важливим засобом розуміння філософсько-методологічних передумов залучення деонтологічного підходу до вирішення екологічних проблем, формування ґрунтовного розуміння авторського бачення сутності екодеонтології, а також дослідження евристичного потенціалу та наукових перспектив цієї запропонованої автором дисципліни. Зрештою, без зіставлення досліджуваного явища та історичного контексту, без з'ясування зв'язків успадкування або відторгнення ми не зможемо виробити адекватне ставлення до цікавого нам явища.

Отож, метою нашої статті є обґрунтування філософсько-методичної доцільності нової наукової дисципліни - екологічної деонтології. При цьому як методологічну лінзу використано ідеї та принципи постмодерністської філософії.

Теоретичною основою нашого дослідження стали праці ряду філософів, які в різні часи та в різних контекстах осмислювали феномен постмодерністської філософії або взагалі безпосередньо брали участь у його творенні. Серед зарубіжних авторів, праці яких становлять основу нашої роботи, варто згадати таких філософів, як: К.-О. Апель, Ж. Бод-

№ 2 (116) березень-квітень 2012 р.

рійяр, Ю. Габермас, Г. Йонас, В. Гьосле, П. Розенау, Х. Хастед, Е. Мартінес. Корисними для нашої роботи були й праці таких вітчизняних дослідників, як О. Гомілко, В. Деркач, А. Єрмоленко, М. Кисельов, О. Кравченко, В. Лук'янець, В. Малахов, Л. Оздовська та інші.

На початку **основної частини** нашої роботи зауважимо, що відправною точкою наших міркувань стане констатація того, що нині ми живемо в час постмодерну, що, зокрема, проявляється в таких моментах:

1. Для сучасного філософського дискурсу (і не лише) притаманне прагнення переглянути попередню традицію мислення та пізнання. При цьому розрив із попередньою філософською традицією Ю. Габермас позначив формуванням постметафізичного мислення, лінгвістичним поворотом, конкретизацією розуму та відмовою від переваги теорії над практикою [5, с. 9].

2. Характерні для постмодерну еkleктика та скептицизм набувають методологічного статусу. "Раціональність скорочується до формальної тією мірою, якою розумність змісту перетворюється на значущість результатів" [5, с. 33]. При цьому частина постмодерністів (за П. Розенау - скептики) у принципі відкидають теорію, адже вона лише заплутує та віддаляє від істини, а інша частина (позитивісти) - заперечують претензії теорії на істину, утім, намагаються на її трансформації з огляду на важливість досвіду та відчуттів суб'єкта пізнання [26, с. 81-82].

3. Проблеми об'єктивної реальності вирішуються через суб'єктивність індивіда: визначального характеру набувають морально-етичні принципи та цінності й ціннісні установки суб'єкта, адже вони зумовлюють напрямок його пізнавальної та практичної дії. Це актуалізує різного роду психологічні та аксіологічні дослідження і, водночас, самі соціокультурні умови, у яких відбувається пізнавальна діяльність, а також її мотивація та спрямованість стають предметом обов'язкового наукового дослідження [1-4; 13].

4. Загалом у науці постмодернізм позначився формуванням постнекласичного наукового мислення, що проявляється в особливій увазі до досліджень "людинімірних систем" [15] та визнанні специфічного характеру подібних досліджень. Водночас, нині спостерігається поширення міждисциплінарних досліджень і комплексних дослідницьких програм; активний вихід за межі національних наукових традицій та парадигм і звернення до міжнародного наукового досвіду (глобалізація науки); очевидна й зміна характеру наукової діяльності через залучення комп'ютерних технологій для опрацювання значних масивів інформації.

5. Інформаційна (віртуальна) реальність, яка дедалі більше стає невід'ємною частиною життєвого простору сучасної людини підтверджує висновок постмодерністів, що все, що сприймається за дійсність, насправді є ніщо інше, як уявлення про неї, що визначається точкою зору спостерігача (дослідника). Особистісне знання, досвід та цінності кардинально впливають на зміст наших уявлень про світ та події, що відбуваються довкола нас. Як наслідок, гуманітарні науки, що мають системоутворююче значення для світогляду, набувають характеристик технологічних дисциплін [18] - при чому здатних змінювати і людину, і дійсність.

6. Узалежнення сучасної людини від техніки та технологій (зокрема, комп'ютерних) призводить до нівелювання межі між штучним та природним. Глобалізаційні процеси при цьому виступають своєрідним каталізатором, з одного боку, зростання залежності від техніки, а з іншого - процесів відчуження та втрати людиною своєї унікальності та природності [2]. У цьому зв'язку дедалі частіше говорять про явище "постгуманізму", що полягає в усвідомленні світогляду, який прийшов на зміну гуманізму, та здебільшого представлено як бажання людини вийти за межі свого естетства, що зумовлено надзвичайним впливом технічного (штучного) середовища.

7. Паралельно з ускладненням життєвих практик сучасної людини відбувається активний розвиток "дискурсивної етики". Цілоком у душі постмодерну етика як теорія моралі активно залучається до вирішення конкретно-практичних проблем сучасності (в економічній та політичній, медичній та екологічній сферах). При цьому етизацію доби постмодерну розглядають як своєрідну реакцію на експансію сцієнтизму часів модерну [21, с. 7]. На практиці процес етизації реалізується через осмислення проблемних ситуацій певного предметного поля, шляхом надання їм етичного виміру та через намагання адаптувати базові моральні принципи та категорії до актуальних потреб.

Зрештою, і наявність власних концептуальних характеристик, що знаходять своє підтвердження в інтелектуальній практиці, й очевидна оригінальність та специфічність окремих постмодерністських підходів, і навіть різновекторна, місцями запекла та небезпідставна критика означає, що постмодернізм є актуальним, потужним та динамічним явищем. Це дає нам підставу використати філософський концепт постмодернізму як свого роду мірило актуальності та філософсько-методологічної доречності залучення деонтологічного підходу в контексті обґрунтування екологічної деонтології. Іншими словами, використавши концептуально-понятійний та інтерпретуючий підходи, ми спробуємо довести претензії екологічної деонтології на наукове життя та окреслити її евристичний потенціал.

Отже, як було відзначено, для сучасного філософського дискурсу (і не лише) притаманне прагнення переглянути попередню традицію мислення та пізнання. Юрген Габермас не без іронії називає це "постизмом", але наголошує, що означене явище варто сприймати "як сейсмограф духу часу" [5, с. 7]. Він же окреслив мотиви постметафізичного мислення, а саме: лінгвістичний поворот, конкретизацію розуму та відмову від переваги теорії над практикою. Останнє, на думку Габермаса, відкриває шлях до пошуку зв'язків між символічно структурованим життєсвітом, комунікативною дією та дискурсом. З іншого боку, розвиток науки та усвідомлення взаємозумовленості теорії та практики руйнують класичну перевагу теорії над практикою. "Укладання теоретичних результатів у їх практичні зв'язки створення-застосування сприяє усвідомленню релевантності повсякденного контексту дії і комунікації" [5, с. 32]. Зважаючи на це, цілоком логічним виглядає підхід до екологічної деонтології як до системи спеціальних (теоретичних) знань про специфіку й наслідки діяльності людини в природі та систему (практичних) принципів, а також системи вимог та норм належної екологічно зорієнтованої предметно-практичної або соціальної (зокрема, професійної) діяльності.

Водночас, Ю. Габермас у рамках осмислення специфіки постметафізичного мислення дійшов висновку, що нині філософія має виступати в ролі інтерпретатора, який здійснює опосередкування між експертними культурами науки та техніки, права й моралі, з одного боку, і комунікативною практикою, з іншого [5, с. 32]. Між тим, у рамках екологічної деонтології необхідність опанування екологічних та етичних теорій зумовлена саме завданням напрацювання дієвих ціннісних та моральних орієнтирів, що матимуть зрештою своє відображення у формальних та неформальних вимогах та установках психологічного, етичного, правового, політичного та економічного характеру.

Актуальність означеного завдання екологічної деонтології підтверджується результатами останнього дослідження, яке регулярно проводить Екологічна програма ООН - "21 Issues for the 21st Century" [27]. У рамках цього дослідження укладається рейтинг найбільш важливих проблем, пов'язаних зі збереженням глобального навколишнього середовища, та залучення до цієї справи урядів країн світу та міжнародного співтовариства. Саме в цьому рейтингу на другій позиції за важливістю стоїть завдання перетворення людських можливостей, що зумовлено необхідністю розбудови зеленої економіки, а це, своєю чергою, вимагає нового способу мислення, нових професійних навичок та способів навчання, нових підходів до управління й нових наукових досліджень [27, с. 5].

У цьому ж рейтингу третю позицію посіла проблема переформатування зв'язків та взаємодії науки та політики. Експерти ООН наполягають, що для того, аби впоратися з глобальними змінами навколишнього середовища, суспільство потребує стратегії та політики, які базуються на потужних наукових дослідженнях [27, с. 5]. Утім, нині взаємодія між політикою й науковими колами є не адекватною наявним проблемам, що заважає розробленню ефективних рішень щодо глобальних проблем. Означена теза, очевидно, є непрямым підтвердженням відсутності екологічного стилю мислення та відповідного внутрішнього імперативу в представників політичних та управлінських еліт, що, на наше переконання, робить актуальним розвиток екологічної деонтології.

Щодо претензій постмодерністів до теорії як способу фіксації істини, то передусім дозволимо собі згадати, що "істина є адекватним, правильним відображенням у знанні об'єктивного світу" [11, с. 125]. Забезпечення такої адекватності передбачає як відповідність певного знання об'єктивній реальності, так і співвіднесення знань із гносеологічною ситуацією. Між тим, визнавши мінливість (історичність) гносеологічної ситуації, ми відкриваємо шлях до розуміння потенційної (або фактичної) множинності теоретичних побудов відносно певного наукового об'єкта. Варто відзначити, що теоретична множинність притаманна не лише гуманітарним наукам (тут вона проявляється максимальним чином), але й наукам природничого циклу (достатньо згадати кількість теорій, що пояснюють походження Всесвіту). На нашу думку, така ситуація підтверджує тезу про множинність пізнавальних шляхів до істини та стимулює розвиток постулату про пізнавальну обґрунтованість поліфонічності мислення. Таке мислення має своєю передумовою наявність певного просто-

ру, у якому може рухатися, послуговуючись різноманітністю мовно-семантичних засобів, форм, схем, стереотипів, вироблених науковою культурою [12, с. 120]. Означений підхід дозволяє нам у межах екологічної деонтології використати пізнавальні здобутки як екологічного, так й етичного знання. При цьому ми отримуємо право звертатися не лише до теоретизованих форм знання, але й неформалізованих. Наприклад, у контексті формування екологічного обов'язку та внутрішнього екологічного імперативу як засадничих феноменів екологічної культури особистості ми зобов'язані вивчати екологічний досвід різних народів світу або досліджувати їхні сакральні традиції, які часто містять заперечення сучасного стереотипу ставлення людини до природи як до чогось другорядного.

Постмодерністська теза про те, що проблеми об'єктивної реальності вирішуються через суб'єктивність індивіда, також має важливе значення для нашого обґрунтування філософсько-методологічної доречності екологічної деонтології. Тут передусім слід згадати, що, як висловлюється український філософ Валентин Лук'янець, в інтер'єрі постмодерну на зміну старій "об'єкт-суб'єктній" епістемологічній схемі приходить схема соціальних інтеракцій між різними суб'єктами дії. При цьому зміст терміна "суб'єкт дії" передбачає не лише суб'єкта пізнавальної, мовної, антропогенної, соціальної дії. "Дія, про яку йдеться, може бути фізичною, хімічною, біологічною, психічною, когнітивною, соціальною" [12, с. 31]. Отож, і людина, і доквілля (природа) у світоглядному інтер'єрі постмодерну набувають статусу автономних суб'єктів. Між тим, їхня суб'єктність та автономність (свобода) є передумовою розбудови деонтологічного простору - простору належного. Адже без норм належного як основи комунікації не можливе досягнення ані консенсусу, ані стану полілогу між суб'єктами дії. Зважаючи на це, на наше переконання, звернення до деонтологічної традиції є обґрунтованим та таким, що відповідає філософським настановам доби постмодерну.

Водночас аналізуючи зміст постмодерністської схеми соціальної інтеракції "суб'єкт пізнання - світ агентів дії", ми обов'язково мусимо брати до уваги аксіологічний аспект. Адже цінності виступають підставою людської дії, а деякими авторами взагалі розглядаються як граничні нормативні підстави поведінки та свідомості людини [22, с. 76]. До речі, Самуель Гантінгтон відніс цінності до основних елементів культури та цивілізації [16, с. 47]. Оскільки, на думку американського мислителя, неможливо уявити собі розвиток людства у відриві від цивілізації, то, гадаємо, правомірно казати, що історія людства - це ще й історія цінностей, які воно в різні часи сповідувало. Між тим, у контексті феноменологічного розуміння цінностей поняття належного розглядається саме як спосіб реалізації цінностей. Наприклад, Микола Гартман стверджував, що належність (обов'язковість) відноситься до сутності цінностей [6, с. 221]. Таким чином, ми знову виходимо на необхідність застосування деонтологічного підходу як засобу дослідження належного, що є сутнісною ознакою цінностей, які постмодерністами визнаються визначальними серед чинників, що зумовлюють напрямок пізнавальної та практичної дії сучасної людини.

Окремо слід приділити увагу формуванню постнекласичного наукового мислення. Як було наголошено вище, у науці постмодернізм позначився особливою увагою до досліджень людиномірних систем. Предметне поле постмодерної науки нині визначено фундаментальною антропологічною тріадою (тіло, душа, дух). Водночас, пріоритетна цінність людини, її духу та її діяльності, що передусім властива західній цивілізації, судячи з тенденцій постіндустріального розвитку, збережеться, але отримає нові виміри. Ідеться про формування цінностей і світоглядних образів, що синтезують досягнення сучасної техногенної культури й деякі ідеї традиційних культур, які нині знаходять нове звучання та актуальність [14, с. 11-12]. Разом із тим, характерною ознакою постнекласичного наукового мислення є те, що сьогодні вже не чисто абстрактні заняття, а практичні потреби визначають можливі стратегії розвитку цивілізації [14, с. 17]. Фундаментальною потребою людини є життя, відтак стратегічною метою розвитку цивілізації є і залишатиметься забезпечення передумов для життя. Зрозуміло, що це неможливо без максимальної гармонізації відношення "Людина - Природа", або, іншими словами, людство матиме життєву перспективу лише в разі реальної екологізації предметно-практичної діяльності суспільства, переходу від антропоцентричної парадигми до парадигми екоцентризму, а також за умови формування нового змісту екологічної свідомості сучасної людини. Між тим, ми поділяємо позицію одного з фундаторів соціобіології Едварда Вілсона, що позитивний сценарій розвитку сучасної цивілізації робить абсолютну необхідним синтез природничо-наукового і соціогуманітарного знання [9]. Переконані, що інтеграція ідейних, теоретичних та методичних здобутків натуралістів та гуманітаріїв є однією з передумов гармонізації відношення "Людина - Природа". Свого часу результатом такої взаємодії стало виникнення екологічного знання як специфічного наукового феномена зі значним евристичним потенціалом. Згодом це підтвердилося набуттям екологією світоглядного статусу [8, с. 78]. Нині ж, на нашу думку, застосування подібного інтеграційного підходу доречно в контексті філософсько-методологічного обґрунтування концепції нової наукової галузі - екологічної деонтології.

Одним із важливих елементів постмодерністського дискурсу є інформаційна (віртуальна, або симуляційна) реальність. Поставши наприкінці ХХ сторіччя в інформаційній кіберкультурі, віртуальна реальність набуває статусу ефективного засобу маніпуляції внутрішнім та зовнішнім середовищем людини: від промисловості (різного роду тренажери або засоби проектування) до медицини (психотерапевтичний вплив на пацієнта). Критики постмодернізму трактують це як очевидну небезпеку, адже вказують на наступ "програмування замість теоретизування і тим більше сприйняття світу людиною як живою тілесною істотою" [10, с. 67]. Між тим, на наше переконання, віртуалізація життя сучасної людини може бути повернена на благо. Для цього варто згадати, що будь-яке знання має практичну генезу. Але якщо традиційно практику визначали як чуттєво-предметну цілепокладаючу діяльність людини, то, вочевидь, сьогодні припустимо говорити про практику і як про інтелектуально-предметну цілепокладаючу діяльність. Іншими словами, в сучас-

ному суспільстві одним із вагомих елементів практики людини є споживання та засвоєння різного роду інформаційного продукту. У зв'язку із цим постають питання, яким змістовно має бути цей продукт та в яких формах і обсягах, аби забезпечити реальну реорганізацію ментального та діяльнісного ставлення людини до навколишнього світу, а також сприяти зміні позиції людини в структурі соціального і природного буття - від антропоцентризму до екоцентризму. На нашу думку, означені питання є надзвичайно цікавими та актуальними й цілком перегукуються з постмодерністською тезою про те, що зміст наших уявлень про світ та події прямо визначається особистісним знанням, досвідом та цінностями. Із цього приводу доречно згадати думку Юргена Габермаса про те, що наші когнітивні процедури вкорінені в практиці донаукового поведіння з речами і людьми [5, с. 67]. Очевидно, цим не варто нехтувати, розробляючи предметне поле екологічної деонтології, якщо ми прагнемо надати їй системоутворюючого значення для світогляду сучасної людини.

З іншого боку, визнаючи, що творення особистості та її свідомості передусім є внутрішнім завданням самої людини, у процесі розроблення екологічної деонтології важливою проблемою постає завдання стимуляції процесів особистісного осмислення тих чи інших проблем людського існування та соціальних відносин в екологічному ключі з метою самоперетворення та самовдосконалення. Тим більше, що в сучасних умовах зростання ролі індивідуального начала в усіх сферах життя заохочення здатності до самовиховання та самовдосконалення, прагнення до самореалізації набуває особливого значення. Це тим більше важливо, оскільки знаходить відгук у різних культурних та цивілізаційних традиціях. Бо хоч із певними застереженнями, але поняття "самореалізація" та "самовдосконалення" є близькими та зрозумілими і західній людині з її глибоким індивідуалізмом та прогресивністю, і представнику східних цивілізацій з їхньою своєрідною релігійністю та патріархальністю.

Розглядаючи передумови актуалізації деонтологічного підходу та обґрунтованість його залучення в сучасний екологічний дискурс, не можемо оминати актуальної для постмодернізму проблеми тілесності. При чому означена проблема, на наш погляд, має два аспекти. По-перше, варто відзначити, що згадана вище віртуалізація життя сучасної людини серед очевидних негативів має втрату людиною безпосереднього контакту з природою, адже вона ніби вимикає людину з її контексту та, зрештою, протиставляє людину і природу. Між тим, таке протиставлення є потужним чинником деструкції людини. Як відзначає українська дослідниця Ольга Гомілко, в епоху технологічно оснащеного постмодерну виникає загроза реального практичного здійснення десоматизації людини [7, с. 271]. Подекуди навіть говорять про перспективу поглинання віртуальним світом зруйнованої живої людської плоти. Означений підхід характерний для концепції трансгуманізму [19]. Один із її апологетів британець Нік Бостром обстоює думку, що нині настав час, коли техніка має продовжити еволюцію, розпочату природою. Ідеться про творення кращого світу для кращих людей, необхідною умовою для настання якого є світова безпека, технічний прогрес і широкий дос-

туп для всіх людей до нових технологій. При цьому дослідник визнає, що широке використання нових і потужних технологій накладає на нинішнє покоління обов'язок замислитися про практичні та етичні наслідки масштабних технологічних перетворень на всіх рівнях [19, с. 25]. Отже, ми знову виходимо на етичну проблематику, що актуалізується новими технологічними можливостями (та загрозами) доби постмодерну. Осмислення означеного проблемного контексту, на наш погляд, і має стати одним із завдань екологічної деонтології. При цьому нас цікавить не осмислення суто на теоретичному рівні, а напрацювання конкретних порад та рекомендацій, які в силу своєї екологічної та моральної обґрунтованості набули б статусу обов'язкових.

Щодо іншого аспекту проблеми тілесності доби постмодерну, і це по-друге, маємо акцентувати увагу на тому, що сучасні кризові екологічні явища мають для людини та її тіла цілком реальні негативні впливи вже сьогодні. Як зауважує Ольга Гомілко, екологічна криза дала про себе знати, у першу чергу, не як симптоматика неблагополуччя довкілля, а як загроза нормальному функціонуванню людського тіла. Утім, найсумніше, що "екологічна криза наносить безпосередній удар по людській органіці, потерпає не лише тіло, але й загалом людина як унікальна жива істота, що за власним екзистенційним сценарієм розгортає своє життя" [7, с. 267]. У прагненні зберегти своє тіло та душу людина приречена переосмислити та змінити свої відносини з навколишнім світом - Природою. При цьому екологічна деонтологія розглядається нами як один із засобів такого переосмислення з прицілом на розроблення обґрунтованої з екологічної та моральної точки зору системи вимог, норм та правил поведінки людини в сучасному світі (передусім, світі природи).

Висновки

Зрозуміло, що ми далекі від сприйняття екологічної деонтології як панацеї від усіх глобальних криз, як єдиного можливого засобу формування нової свідомості людини XXI сторіччя. Водночас пошук можливих шляхів гармонізації відносин "Людина - Природа" очевидно потребує нових та дієвих форм екологізації людської свідомості. Причому неодмінним і надзвичайно вагомим компонентом таких форм має стати деонтологічна компонента. На наше переконання, таким чином реально відкривається шлях для вирішення того завдання, що його сформулював Альберт Швейцар, - "Зробити людей менш легковажними та морально більш сильними, спонукаючи їх мислити" [17, с. 328].

ЛІТЕРАТУРА:

- Адорно Т. В. Проблемы философии морали / Т. В. Адорно. - М. : Республика, 2000. - 239 с.
- Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структуры / Ж. Бодрийяр. - М. : Культурная революция, Республика, 2006. - 269 с.
- Борейко В. Е. Прорыв в экологическую этику / В. Е. Борейко. - К. : Киевский эколого-культурный центр, 2005. - 208 с.
- Вегас Хосе Мария. Ценности и воспитание. Критика нравственного релятивизма / Хосе Мария Вега. - СПб. : Изд-во С.-Петербурга. ун-та ; Издательство Рус. христ. гуманист. Акад., 2007. - 225 с.
- Габермас Ю. Постметафизичне мислення / Ю. Габермас ; [пер. з нім. В. М. Купліна]. - К. : Дух і літера, 2011. - 280 с.
- Гартман Н. Этика / Н. Гартман ; [пер. с нем. А. Б. Глаголев ; ред. Ю. С. Медведев, Д. В. Складнев]. - СПб. : Владимир Даль, 2002. - 708 с.
- Гомілко О. Метафізика тілесності : [монографія] / О. Гомілко. - К. : Наук. думка, 2001. - 339 с.
- Деркач В. Трансформація поняття "екологія" в сучасному світоглядному контексті / В. Деркач // Концептуальні виміри екологічної свідомості. - К. : ПАРАПАН, 2003. - С. 70-109.
- Консилиенс: один за всех и все за одного. Беседа с Эдвардом О. Уилсоном // "Atlantic Unbound" от 18 марта 1998 г. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://ethology.ru/library/?id=131>.
- Кутырев В. А. Философия постмодернизма / В. А. Кутырев. - Нижний Новгород : Изд-во Волго-Вятской академии государственной службы, 2006. - 95 с.
- Лук'янець В. С. Сучасний науковий дискурс: оновлення методологічної культури : [монографія] / В. С. Лук'янець, О. М. Кравченко, Л. В. Озадовська. - К., 2000. - 304 с.
- Лук'янець В. С. Науковий світогляд на зламі століть : [монографія] / В. С. Лук'янець, О. М. Кравченко, Л. В. Озадовська та ін. - К. : Вид. ПАРАПАН, 2006. - 288 с.
- Лэнгле А. Введение в экзистенциально-аналитическую теорию эмоций: прикосновение к ценности / А. Лэнгле // Вопросы психологии. - 2004. - № 4. - С. 3-21.
- Степин В. С. Глобализация и диалог культур: проблема ценностей / В. С. Степин // Век глобализации. - 2011. - № 2. - С. 8-17.
- Степин В. С. Научное познание и ценности техногенной цивилизации / В. С. Степин // Вопросы философии. - 1989. - № 10. - С. 3-18.
- Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон ; [пер. с англ. Т. Велимеева, Ю. Новикова]. - М. : Издательство АСТ, 2003. - 603 с.
- Швейцер А. Благоговение перед жизнью как основа этического миро- и жизнеутверждения. Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности / А. Швейцер ; [пер. с англ. и франц. ; сост. : Л. И. Василенко, В. Е. Ермолаева]. - М. : Прогресс, 1990. - С. 328-350.
- Юдин Б. Г. О человеке, его природе и его будущем / Б. Г. Юдин // Вопросы философии. - 2004. - № 2. - С. 16-28.
- Bostrom Nick. A History of Transhumanist Thought / Nick Bostrom // Journal of Evolution and Technology. - Vol. 14. - Issue 1 - April 2005. - P. 1-25.
- Gutmann A. Communitarian Critics of Liberalism / A. Gutmann // Philosophy and Public Affairs. - 1985. - Vol. 14. - P. 309-322.
- Ethik : ein Grundkurs / [Hrsg. v. Heiner Hastedt, Ekkehard Martens]. - Reinbek bei Hamburg : Rowohlt Taschenbuch, 1994. - 335 s.
- Kutschera, Franz von. Grundlagen der Ethik / Franz von Kutschera. - Berlin ; New York : de Gruyter, 1982. - 371 s.
- Wallis J. Rediscovering Values On Wall Street, Main Street, and Your Street / J. Wallis // Hardcover, Howard Books. - January 2010. - 272 p.
- Sandel M. Liberalism and the Limits of Justice / M. Sandel. - Cambridge : Cambridge Univ. Press, 1982. - 191 p.
- Sandel M. Justice: What's the Right Thing to Do? / M. Sandel. - Penguin, 2010. - 308 p.
- Rosenau Pauline Marie. Post-Modernism and the Social Sciences: Insights, Inroads, and Intrusions / P. M. Rosenau. - Princeton : Princeton University Press, 1992. - P. XIV, 229.
- UNEP, 2012. 21 Issues for the 21st Century: Result of the UNEP Foresight Process on Emerging Environmental Issues // United Nations Environment Programme (UNEP). - Nairobi, Kenya. - 56 p.

A. Matviychuk

ECOLOGICAL DEONTOLOGY AT THE INTERIOR OF THE POSTMODERN

Filed grounding philosophical and methodological relevance of new scientific field - ecological deontology. The author uses as a methodological lens ideas and principles of postmodern philosophy.

Key words: postmodern philosophy, ecological deontology, global problems, transformation of consciousness.

© А. Матвійчук

Надійшла до редакції 30.01.2012

УДК 298

НОВІТНІ РЕЛІГІЙНІ РУХИ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ЇХ ЕКСПАНСІЇ**ОЛЕКСАНДР ПАШКОВСЬКИЙ,***аспірант Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

У статті розглядаються причини виникнення та особливості розповсюдження такого релігійного феномена, як новітні релігійні рухи. Проаналізовані способи психологічного впливу на свідомість віруючого, а також наведені методи навернення людей до релігійних культів. Показані моделі деструктивного впливу нових релігійних організацій на свідомість віруючого.

Ключові слова: секта, культ, неокульт, новий релігійний рух, маніпулювання.

Постановка проблеми. Релігійний чинник в умовах політичних, соціальних та економічних трансформацій набуває все більшого впливу на процеси в державі й стає невід'ємним атрибутом суспільного життя. Релігійні організації, володіючи значними матеріальними та людськими ресурсами й маючи безпосередній вихід на електорат, стали важливим елементом української суспільно-політичної сфери. Нерідко вони опікуються не стільки інтересами громадян, суспільства та держави, скільки відстоюють власні інтереси, а інколи інтереси іншої держави чи її політичних кіл. Участь служителів культу у виборчих кампаніях на всіх рівнях, "узгодженість дій" місцевих органів влади та регіональних церковних осередків, вихід релігійного життя за межі державних кордонів - це далеко не повний перелік позицій, за якими релігійний чинник набуває дедалі більшого впливу на національну безпеку України. Історичний досвід переконує, що недостатня увага й некерованість процесів, які відбуваються в гуманітарній сфері загалом та релігійному житті зокрема, може призвести до серйозних соціально-політичних конфліктів.

Останні дослідження й публікації з проблеми. Дослідження феномена нових релігійних рухів (НРР) та проблем, які виникають у зв'язку з їх функціонуванням, проводили релігієзнавці, правознавці, політологи, психологи та фахівці з інших галузей знань. Вони розглядали різні аспекти цієї проблематики: класифікацію неокультів, протиправні діяння їх представників, заходи з протидії цим діянням, державну політику щодо нових релігійних об'єднань, психологічні аспекти культової практики та ін.

Моделі відносин між державою та релігійними об'єднаннями, зокрема новими, у різних країнах світу розглядали А. Баркер, Б. Вайг, В. Єленський, Г. Моран, К. Дьюрем, С. Бійсбервельд, Х. Папасторис та ін. Вони дослідили системи державно-церковних відносин Бельгії, Греції, Іспанії, Італії та інших держав. Автори у своїх роботах аналізують юридичні проблеми функціонування традиційних та нових релігійних об'єднань, а також діяльність відповідних державних структур. Зокрема, вони розглядають, за винятком К. Дьюрема, різні аспекти протекціоністської політики щодо традиційних церков як носіїв національної культури.

Державну політику України щодо релігійних організацій розглядали В. Бондаренко, В. Єленський, Ю. Кальниш, М. Навіченко, О. Разумков, С. Сьомін, О. Шуба та ін. Вони докладно проаналізували широкий спектр проблем із цієї тематики, але майже не розробленою залишилась проблема конкретних механізмів удосконалення державної політики щодо нових релігійних об'єднань.

Протиправна діяльність представників неокультів, питання щодо виявлення, припинення цієї діяльності, а також запобігання їй розглядалися В. Арестовим, Є. Балагушкіним, І. Григулевичем, П. Гуревичем, Н. Кривельською, І. Шудриком та іншими науковцями.

У книгах Є. Балагушкіна, І. Григулевича, П. Гуревича міститься значний обсяг інформації щодо історії, культової та позакультової практики нових релігійних об'єднань. Але їхня діяльність, зокрема протиправна, розглядається в Європі, США та інших іноземних державах далекого зарубіжжя.

№ 2 (116) березень-квітень 2012 р.